

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Збірка статей

Харків ХДІС 1993

Після організації Всесоюзної книжкової палати починається новий етап розвитку радянської статистики друку, пов'язаний з її централізацією. Вона значно поліпшила умови для загальносоюзного статистичного обліку друкованої продукції, але... поступово погасила творчий ентузіазм на місцях, в книжкових палатах республік, працівники яких в нових умовах автоматично стали фахівцями "з дорадчим голосом"...

Проте статистики Книжкової палати УРСР продовжували кращі традиції, закладені А.І.Козаченком у галузі української статистики друку (слід згадати бодай імена таких ентузіастів, як Ф.С. Гусел, Ю.В.Медведев, Г.І.Данилевська, М.І.Брезгунова, Н.В.Погонь та ін.). Вони брали і беруть активну участь у розробці методологічно-методичних проблем статистики друку, які, як і раніше, обговорюються на Всесоюзних нарадах. Зокрема, вони взяли участь у підготовці і прийнятті "Положення про державний статистичний облік видавничої продукції СРСР" (1982 р.), основного на сьогоднішній день документа з питань організації й методики статистики друку.

Слід сподіватися, що започатковане в умовах відродження української культури спонукає українських статистиків друку до нових творчих звершень на ниві якісно нової видавничої справи.

Л. Я. Нагорна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ГАЛУЗІ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

Розвиток і формування в цілому систему бібліографічної інформації (БІ) в галузі техніки в регіоні обумовлені перш за все інформаційними потребами в даній конкретній БІ.

Чинники, які сприяють функціонуванню регіональної системи БІ з техніки в суспільстві, можна уявити як комплекс складових: багатомірних і неоднорядкових, що впливають на систему та її компоненти по-різному і в різних площинах. Серед них виділяються чинники зовнішні і внутрішні. Зовнішні – справляючі вплив з інших соціальних середовищ (небібліографічних), внутрішні – власне бібліографічні, які включають методико-технологічні особливості складання бібліографічних посібників різних типів, видів, жанрів тощо, а також типологічні та інші докумен-

тальні характеристики науково-технічних документів, що охоплюють посібники.

Найбільш важливі, на наш погляд, - зовнішні чинники, які обумовлюють розвиток БІ не безпосередньо, а через інтереси (суспільства, колективу, індивіда) і далі проявляються в потребах: інформаційних, бібліографічних, документальних. В решті-решт зовнішні чинники впливають на систему шляхом відображення їх в бібліографічних потребах і документах, тобто власно в об'єкті БІ (Д - П).

Зовнішні чинники можна підрозділити на "загальні" та "особливі". "Загальні" чинники є двичуною силою науки, техніки, культури та інших галузей знання, які є визначальними для будь-якої бібліографічної (й інформаційної в цілому) системи, для створення в країні інформаційної ситуації взагалі. "Особливі" зовнішні чинники можна розглянути у двох площинах: "вертикальній" (галузевій) і "горизонтальній" (регіональній). Не зупиняючись на характеристиці галузевих (загальногалузових і внутрішньо-галузових) та регіональних чинників взагалі, можна визначити тільки ті, що впливають на дану конкретну систему БІ, пересікаючись, інтегруючись і набуваючи конкретного змісту. Зокрема, для України як регіону, в якому функціонує галузева БІ, яка досліджується, такими чинниками є, перш за все, високорозвинуті галузі промисловості: машинобудівна, енергетична, хімічна та ін., крупніші паливно-енергетична і металургійна бази, значний за рівнем науковий та науково-технічний потенціал країни, що відповідає її природним, соціально-демографічним та іншим умовам, складеній виробничій спеціалізації регіона, структурі виробничих ресурсів тощо. Відповідно до галузевого профілю регіона переважного розвитку набуває саме БІ з вказаних вище галузей.

Врахування усіх груп чинників дає можливість зробити висновок про необхідність удосконалення цієї галузевої ланки БІ як цільової, "профільної" для країни з метою максимально повного і достовірного забезпечення важливих і "пріоритетних" галузей, проблем і наукових напрямків в Україні.

Найважливішими проблемами в справі формування системи БІ є: а) удосконалення її організаційної структури; б) методичне і технологічне забезпечення елементів системи - бібліографічних посібників.

Використовуючи методи імітаційного моделювання, можна уявити цю систему у вигляді моделі, яка містить два рівні (або блока): управління і функціонування – з метою визначення головних перспектив розвитку системи і конкретних шляхів удосконалення організаційно-управлінських механізмів і власно ресурсів цієї системи, їх методичного забезпечення.

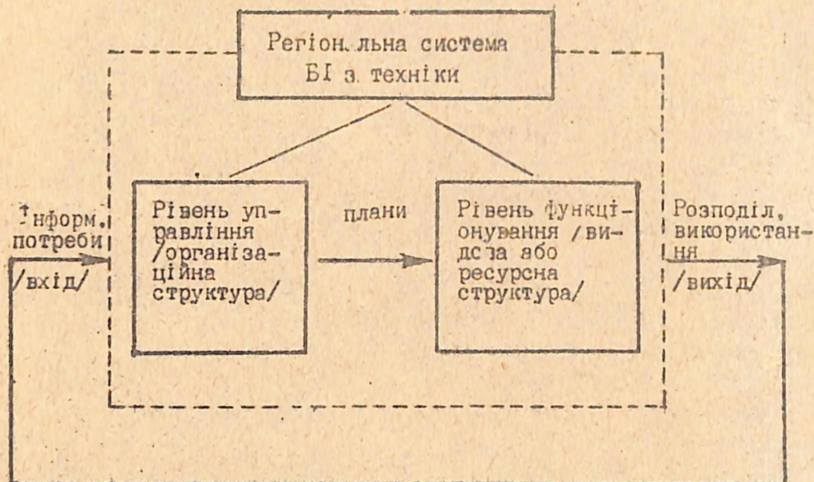
У даній моделі, таким чином, виділений рівень управління відповідатиме організаційній структурі системи БІ, а рівень функціонування – видовій структурі систем, яка є ресурсною. При цьому слід уточнити, що другий рівень – обмежений початковим етапом створення (або виробництва) бібліографічних посібників і передбачає послідовні етапи виробництва і функціонування: розподіл та вживання БІ, що зазначено на схемі стрілкою → Вихід (з моделі) (див. мал.1).

Отже, рівень функціонування міститиме головні види, типи, жанри джерел БІ, розподілені ієрархічно в підблоках рівня: 1) Традиційні бібліографічні посібники, які в свою чергу типізуються за різними ознаками: формальними і змістовними. 2) Автоматизовані бази даних (БЗД): бібліографічні і фактографічно-бібліографічні (поєднані), серед яких виділилися "видові" та тематичні (див. мал.2).

Головним елементом входу в рівень функціонування є плани створення джерел БІ, а також і інші управлінські ділення.

На другому (або першому за своїм місцем у моделі) рівні управління подана організаційна структура системи, яка містить п'ять організаційних блоків, що виділилися на аналітичному етапі цього дослідження. Маються на увазі ті бібліотечні та інформаційні заклади, які брали участь у створенні джерел БІ з питань техніки в Україні і були утворені об'єднані в п'ять блоків: 1) міжгалузеві територіальні ЦНТІ та їх ЦНТБ, що очолювали ДНТБ України і УкрДЦНТІ; 2) ЦНТІ (ОНТІ) і бібліотеки галузевих міністерств та відомств республіки; 3) науково-інформаційні установи та бібліотеки мережі АН України; 4) НБ та НТБ (ОНТІ) вузів країни; 5) НБ (ОУНБ) Міністерства культури України.

Як показали результати аналізу організаційної структури даної БІ, управлінські механізми не були розроблені ні в межах колишньої республіканської системи НТІ, ні в сучасних умовах організації НТІ, зміни її функцій, виникнення нових недержавних структур тощо. Не були налагоджені зв'язки між

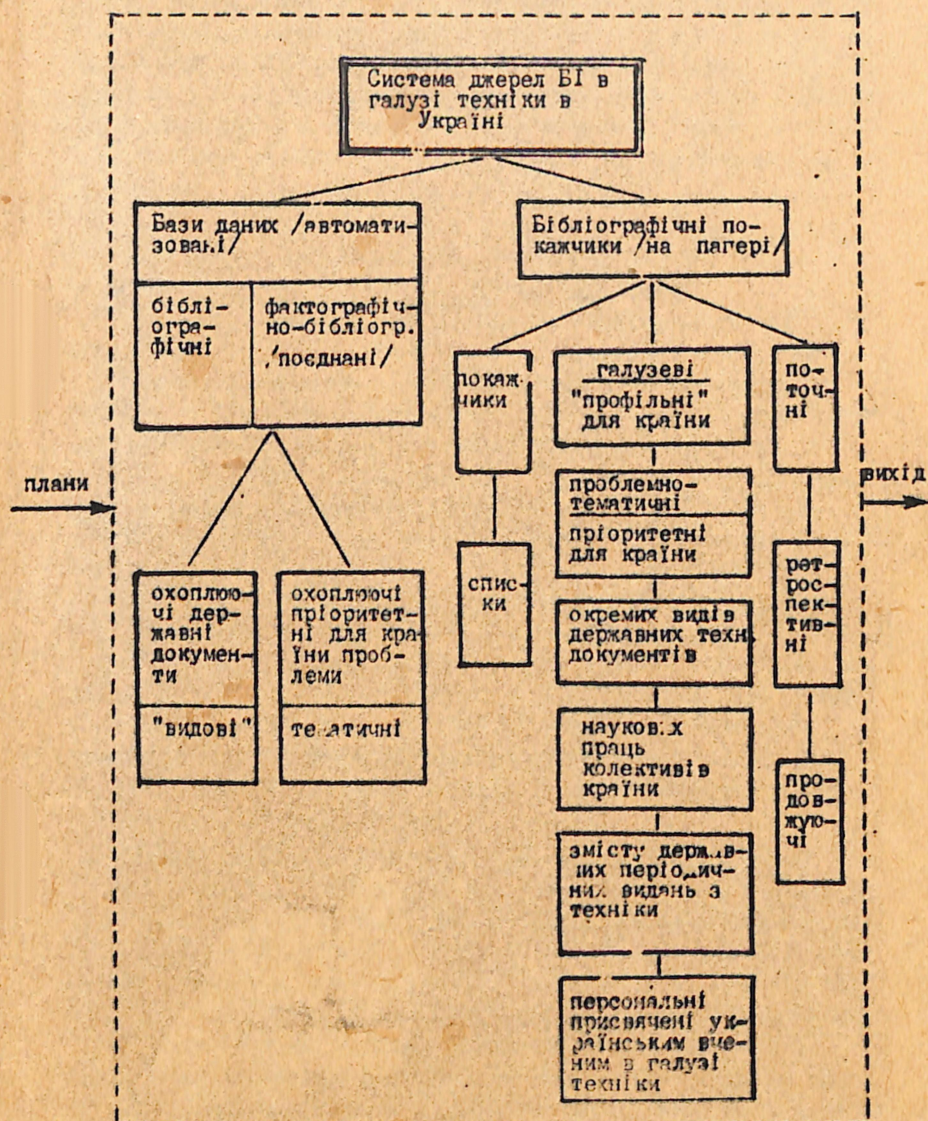

Мал.І. Імітаційна модель системи БІ з техніки в регіоні

організаційними блоками, між системами бібліотек і системами служб НТІ; не реалізовані як слід координаційні функції ДНТБ і УкрНДНТІ; реєстраційні функції Агнжової палати України і як результат /і в той же час як причина/ такого стану і відсутність в країні координаційного центру в галузі техніки, де були б сконцентровані управлінські механізми.

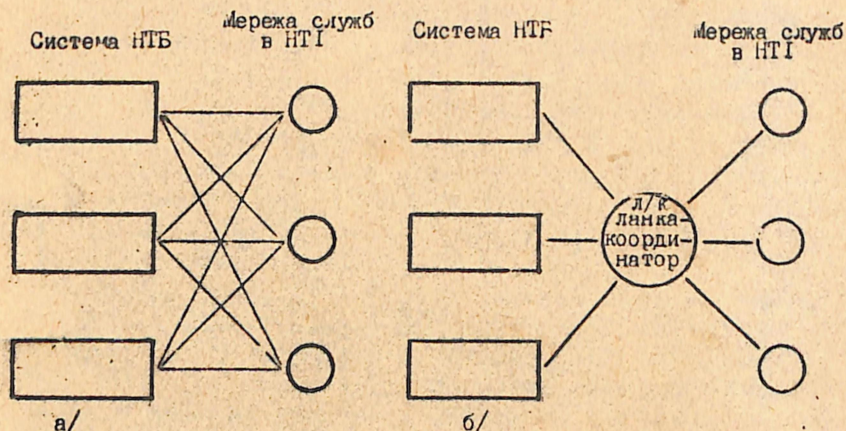
Дана модель покликана реалізувати головні принципи управління і функціонування системи БІ в галузі техніки в Україні, визначивши при цьому конкретні шляхи удосконалення механізму управління та оптимального розвитку БІ з техніки в майбутньому.

І. Організувати на базі ДНТБ України та УкрНДНТІ /"УкрНТІ"/ за участю ЦНБ АН України ім.В.І.Вернадського, Ібнжової палати України та деяких інших значних українських установ-укладачів джерел БІ в галузі техніки, незалежно від їх відомчої підпорядкованості, регіональний /міжвідомчий/ колегіальний бібліографічний орган /Раду, Комісію чи іншу структуру, можливо в складі інформаційної структури/ в галузі техніки, науки, виробництва. Надати цьому органу реальне кермо влади на території України - для всіх бібліотек, служб НТІ, інших установ, працюючих у накресленому напрямку.

мал.2. Рівень функціонування моделі /або видова структура/ системи БІ з техніки в Україні /фрагмент моделі/.

Інакше кажучи, цей координаційний орган можна уявити собі як регіональну ланку-координатор, яка б скоротила кількість реалізаційних інформаційних зв'язків /горизонтальних та вертикальних/ у системі завдяки концентрації в ній організаційно-управлінських функцій. За допомогою такої ланки-координатора можна було б регулювати зв'язки як міжсистемні /наприклад, між системами бібліотек і системами служб НТІ тощо/, так і внутрішньосистемні.

Мал.3. Міжсистемні організаційні зв'язки: а/ без ланки-координатора; б/ із ланкою-координатором

Отже, в ланці-координаторі можуть бути сконцентровані управлінські діяння системою через інформаційні зв'язки з мережею служб НТІ, мережами НТБ країни, науково-інформаційних установ АН України, НБ /ВНТІ/ вузів країни, НБ і ОНБ міністерства культури України, інших систем та мереж, а також із Книжковою палатою України як регулюючим центром країни.

2. Головними принципами управління системою БІ повинні стати принципи регулювання та планування. Особливої уваги слід подати довгостроковому плануванню, а також ішим управлінським функціям: контролю, прогнозуванню тощо, у напрямку створення, розповсюдження та вживання джерел БІ з техніки в країні.

3. Важливішими умовами функціонування такої системи повинно стати забезпечення взаємодії з іншими системами та мережами бібліографічних (та інформаційних, в цілому) ресурсів за усіма напрямками зв'язків: вертикальними (галузевими), горизонтальними (регіональними) як на території України, так і за її межами.

Так, наприклад, цілком об'єктивними стануть інформаційні зв'язки між системою БІ з техніки, яка формується, та однією з нових громадських організацій в Україні – Асоціацією інформаційно-бібліотечних технологій (одним з фундаторів якої є Харківський державний інститут культури). Асоціація націлює свою діяльність на створення в країні єдиної комп'ютерної мережі бібліотек та органів НТІ і важливішими своїми завданнями вважає розробку єдиного стандарту на бібліографічний опис документів в автоматизованих БаД; взаємозв'язки із закордонними та міжнародними інформаційно-бібліотечними структурами: секціями ІНБКО, ІІІА, Асоціацією інформаційних працівників в Росії, Асоціацією науково-технічних бібліотек Росії та ін.

Взагалі ж питання утворення організаційно-управлінської структури даної системи будуть цілком і повністю залежати від успішного вирішення економічних та соціально-політичних завдань, що виникають зараз в Україні.

Головним елементом управління, що зв'язують два рівні запропонованої моделі, залишаються глани, але такі, які будуть відповідати заданим інформаційним потребам у БІ. Внаслідок цього будуть утворюватися тільки необхідні споживачам джерела БІ, що забезпечуватимуть максимально повну реалізацію регіонально-галузевих інформаційних зв'язків.

Вихідом з рівня функціонування і з всієї моделі в цілому стануть наступні етапи утворення – етапи виробництва джерел БІ: розподіл та вживання (або розповсюдження та використання). Відповідним чином подальше функціонування БІ – за межами моделі системи – буде націлено на забезпечення заданих планами інформаційних потреб завдяки зазначеним етапам виробництва БІ. На схемі моделі (див. мал. І) цей процес позначений замкненим контуром: Вихід —→ Вхід —→. Проте слід уточнити, що "замкненість" такої моделі умовна, тільки по відношенню до розглянутих процесів: управління та функціонування БІ. Власно ж система первісно розвивається та формується як підчинена для будь-яких взаємодій та інформаційних зв'язків.

Перспективи розвитку БІ в галузі техніки в складі інформаційних ресурсів країни будуть пов'язані з двома напрямками:

1) продовженням утворення традиційних бібліографічних посібників (на папері) та

2) створенням бібліографічних посібників або бібліографічних баз даних в автоматизованому режимі на непалерових носіях БІ (магнітних стрічках тощо).

У ході реалізації цих напрямків розвитку ресурсної структури системи БІ необхідно:

1. Розвивати переважно таку БІ, в якій відбиті провідні для країни галузі виробництва та науково-технічні проблеми, а також знаходять відображення з достатньою повнотою документи регіонального походження (наприклад, бібліографічні посібники ДНТБ України, персональні, покажчики наукових праць вчених України тощо).

2. Розробити єдине методичне забезпечення усіх джерел БІ (і традиційних, і автоматизованих БзД) для уніфікації процесів складання з метою подальшого взаємообміну БІ між різними системами та мережами.

3. Автоматизувати процеси підготовки (укладання) традиційних покажчиків (повністю або частково) на базі АРМ бібліографа.

4. Поширити та поглибити функціональну підготовку спеціалістів вищої кваліфікації – бібліографів-укладачів бібліографічних покажчиків та бібліографів-інформаторів, які володіють функціями адміністрування і використання автоматизованих БзД; організувати курси (або інші форми) підвищення кваліфікації в цьому напрямку бібліотечних та інформаційних працівників.

Другий напрямок, який передбачає використання комп'ютерів, безперечно, є найбільш перспективним, проте в майбутньому найшвидше розвиватимуться обидва ці напрямки паралельно, підкоряючись єдиній меті розвитку БІ.